

CHÝNOV, okr. Praha-západ, Středočeský kraj

Pravěké mohylové pohřebiště

6.–5. století př. Kr.

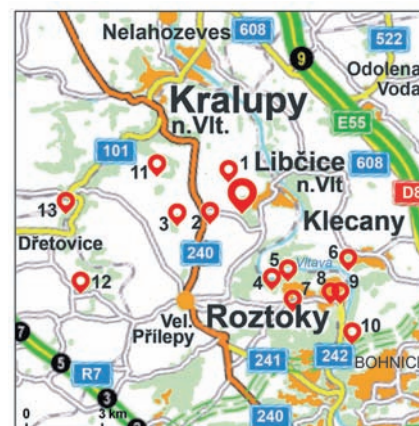
Význam: Jedno z mála zachovalých mohylových pohřebišť ve středních Čechách. Je situováno v typické poloze a v zajímavém kontextu dalších archeologických nálezů v okolí.

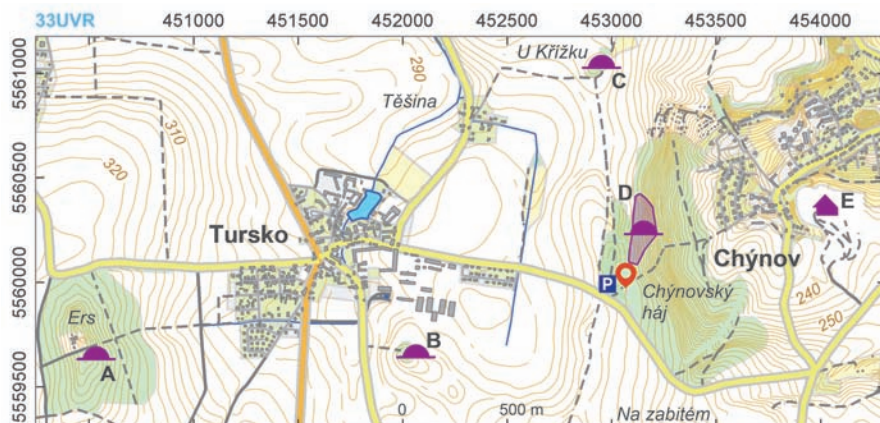
Historie: Mállokterá část Čech je tak bohatá na archeologické nálezy jako katastrální území Chýnova a sousedního Turska. V druhém případě jde navíc i o kraj s podmanivým vztahem ke starým českým bájím. Podle nich se na „Turském poli“ odehrála rozhodující bitva války mezi Čechy a Lučany a byli zde pohřbeni vůdci obou vojsk, kteří v bitvě padli. Staří archeologové a lidová tradice uvažovali hned o třech místech, která by bylo možno ztotožnit s pohřbem českého hrdiny Tyra (též Styr, později Čestmír) a jeho *mohyloou, kterou zmiňuje středověký kronikář Kosmas. Patří k nim mohyla v lese Ers (**A**),

pahorek Krliš (**B**) a tzv. Čestmírova mohyla (**C**). V prvním případě jde o pohřební mohylu z doby bronzové, která je v terénu ještě patrná, ale deformovaná moderními zásahy. Pahorek Krliš značně poškodily staré *archeologické výzkumy a lámání kamene; stávala zde zřejmě mohyla z doby halštatské, přisypaná na přírodní skálu, v jejímž okolí se pohřbívalo i v jiných obdobích. V případě Čestmírovy mohyly jde o pohřební památku z časně laténského období, zkoumanou ve 20. letech 20. století. Na jejím místě dnes stojí kamenný kříž, ale ze samotné mohyly se nezachovalo nic. Ve všech případech se jednalo o mohyly větší, situované na terénních vyvýšeninách, což odpovídá líčení v Kosmově kronice (před bojem se zde mělo shromáždit české vojsko). Ani v jednom případě je však nelze spojovat s obdobím raného

↑ Mohyla č. 41. Foto M. Kuna, 2014.

□ Plán lokality podle Vojtěchovská 2001; upravil M. Kuna.

středověku; jde o památky mnohem starší. Jisté ostatně není ani to, zda sama lucká válka je odrazem historických událostí 9. století, nebo jen zlomkem tradovaného epického vyprávění bez konkrétního základu.

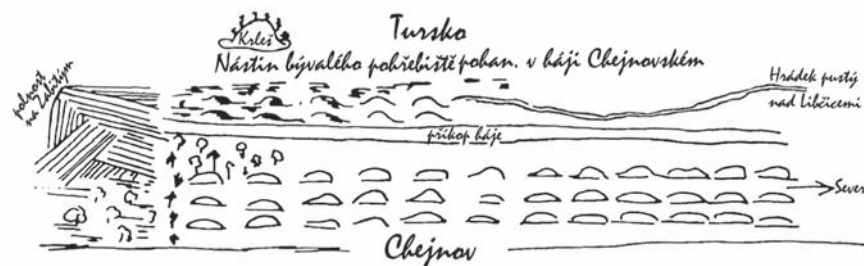
Zachovalé mohylové pohřebiště v Chýnovském háji (D) je od uvedených mohyl vzdáleno několik set metrů až 2 km. Dodnes se dochovala jen část na chýnovské straně, ale původně se pohřebiště zcela jistě rozkládalo i na straně Turska. Svědčí o tom terénní náčrtek jednoho z prvních čes-

kých archeologů, kněze V. *Krolmuse, který lokalitu opakovaně navštívil v l. 1828–1853. Situaci dokresluje i sugestivní název „Na zabitém“, jak se říká poli směrem k jihu od Chýnovského háje. Jsou odtud také známy archeologické nálezy, možná hrobového původu, ale bez přesnější lokalizace. Celkový počet mohyl, které Krolmus při své první návštěvě Turska napočítal, totiž 60, není zase tak velký, abychom mohli uvažovat o tom, že mohylové pohřebiště dosahovalo až k výše uvedeným, dnes samostatným

mohylám – v jejich případě šlo spíše o stranou položené hroby významnějších jedinců nebo o části jiných pohřebišť, které se dodnes nezachovaly.

Od V. Krolmuse pocházejí i první zprávy o terénních výkopech v Chýnově, které ovšem přinesly zklamání, neboť se nepodařilo najít žádné nálezy. O mnoho úspěšnější nebyli ani Krolmusovi následovníci ve druhé polovině 19. století a v r. 1901. Jejich úsilí vyvážil pouze nález vzácné bronzové spony zdobené zvířecí hlavíčkou (tzv. maskovité spony) z časné laténského období (5. století př. Kr.) a bronzového náramku stejného stáří. Spon podobného typu bylo zatím v Čechách nalezeno jen několik. Tak jako je tomu i v případě jiných lokalit a starých výzkumů, nedokážeme dnes již určit, ze které mohyly vzácný nález pocházel.

Jedna z narušených mohyl byla prozkoumána v r. 1978. Pod pláštěm z několika vrstev kamenů byla zachycena menší hrobová jáma s žárovým pohřbem a zcela rozpadlou urnou. Podobná zjištění učinil v r. 1901 i J. Felcman, který prozkoumal posledních 18 dosud nedotčených mohyl

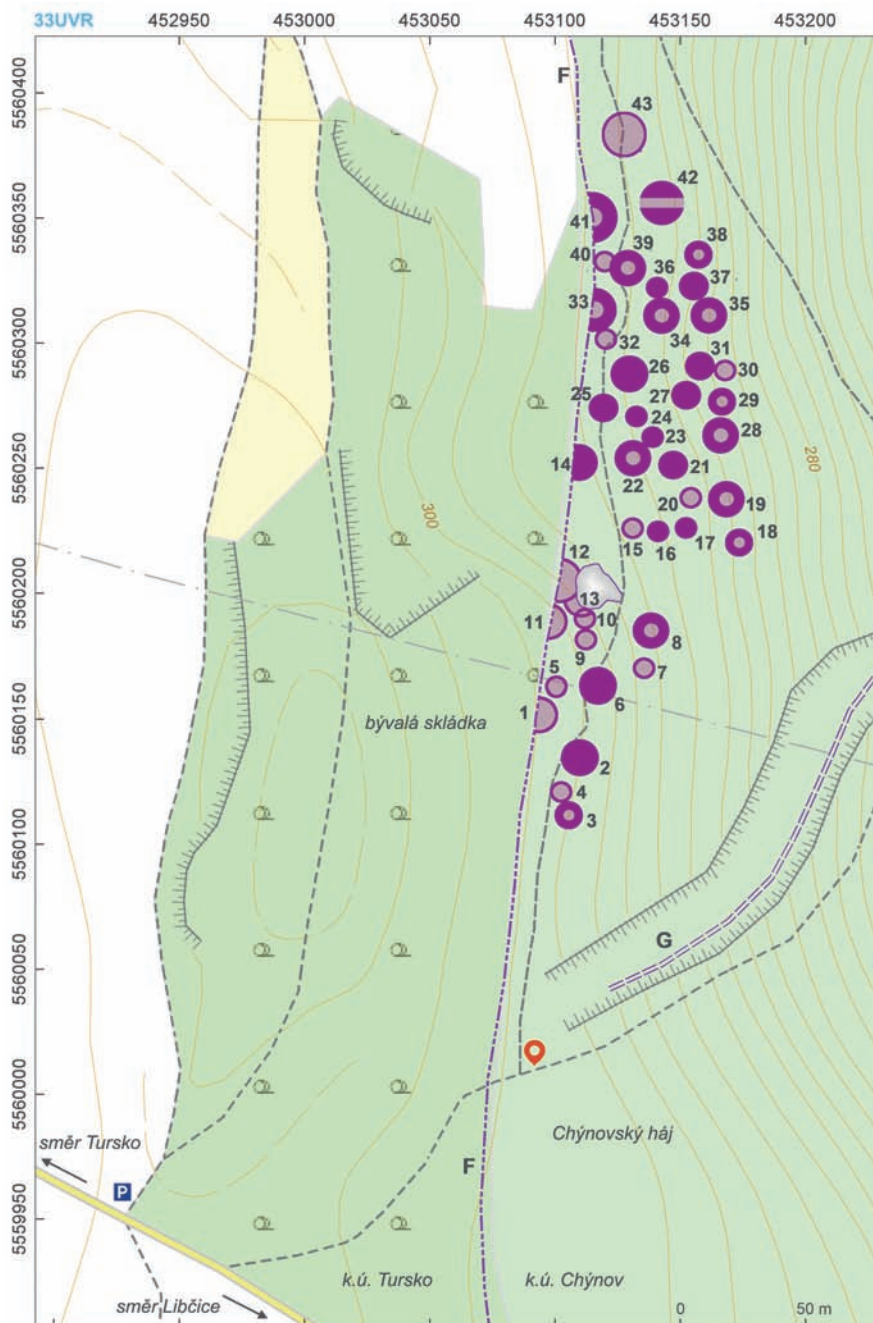
← Plánek chýnovského mohylníku od V. Krolmuse, 40. léta 19. století.

a popsal několik typů jejich konstrukce – hliněné násypy, násypy s příměsí kamenů a násypy proložené vrstvami kamenů. Kromě bronzové spony byly hroby velmi chudé a většinu z nich nešlo přesněji *datovat.

V zásypu mohyly zkoumané v r. 1978 byly nalezeny zlomky keramiky mladší doby bronzové. Vcelku je tedy velmi pravděpodobné, že mohylové pohřebiště bylo užíváno po delší dobu, a to od střední nebo mladší doby bronzové až do časně laténského období. Toto datování umožňuje spojit pohřebiště s rozlehlým, dlouhodobým sídlištním areálem vzdáleným 500–1000 m východním směrem, pod svahem Chýnovského háje. Sídlištní aktivity z těchto období byly zachyceny rozsáhlým záchranným výzkumem především na ploše chýnovské pískovny (E) v 80. a 90. letech, ale i na jiných místech v obci.

Popis: *Mohylník leží v poloze typické pro lokality svého druhu. Pravěké mohyly byly velmi často situovány nad sídlištěm, k němuž patřily, zejména na okrajích vyvýšených teras či jiných místech s dobrým rozhledem a zároveň dobře viditelných. Symbolika takového umístění je nasnadě – zemřelí zůstávají v kontaktu se světem živých, berou ho v ochranu a jejich náhrobky jsou viditelným dokladem dlouhodobé soudržnosti komunity s daným územím.

Podle Krolmuse klesl do r. 1853 celkový počet mohyl v chýnovském mohylníku z uvedených 60 na 46. Mohyly v této době (a zřejmě již dlouho předtím) ubývaly především tím, že je místní sedláci rozkopávali a rozváželi na pole. Na hranici katastru se ničení mohyl zastavilo, protože na chýnovské straně začínal svah a terén byl pokryt

lesem. Naproti tomu turská strana katastrální hranice byla obdělávána nepřetržitě a v 70. letech minulého století nakonec sloužila jako skládka; zalesněna byla až relativně nedávno. Hranici katastrálních území sleduje úzká terénní rýha (**F**). Okraj mohylníku je rozhraním katastrálních území ostře vymezen, a to až do té míry, že některé mohyly jsou na hranici katastru v půli odříznuty. Tento stav je kromě jiného názorným příkladem dlouhodobého a komplexního vývoje krajiny, v němž se neustále střetávají a ovlivňují prvky různého stáří. I když dnes jsou obě strany katastrální hranice opět skryty pod lesním porostem, v předchozím období měla každá z nich jinou historii a tento rozdíl se zásadním způsobem vepsal do podoby archeologické památky – pozůstatku krajiny ještě starší.

Od r. 1853 se počet mohyl už víceméně nezměnil, i když jistě se na stavu mohylníku nepříznivě podepsaly další archeologické výkopy. Přibližně stejný počet mohyl lze dohledat dodnes; v r. 1982, kdy byl pořízen přesný plán mohylníku, jich bylo napočítáno ještě 43. Některé mohyly jsou ovšem poměrně nízké a nezřetelné (nemluvě o dalších rušivých zásazích), takže návštěvníkovi bez větších zkušeností se asi nepodaří při první návštěvě objevit všechny.

Z navigačního bodu vede cesta k lokalitě severním směrem podél mělkého příkopu, který vyznačuje hranici mezi dvěma katastry. Zhruba po 100 m začíná pásmo mladšího lesa s převahou borovic a hned v tomto místě je možné narazit na první mohyly. Mohyly **2** a **3** jsou zakryté velmi hustou a neprostupnou vege-

tací; o něco lépe viditelná je mohyla **6**, kolem níž pěšina vytváří kličku a která je zarostlá náletem mladých bříz. Za ní mladý les končí a pěšina opět vstupuje do vzrostlého dubového háje. Mohyla **8** je zachována jen zčásti, druhou část tvoří kráter po starších výkopech. Mohyly **9–12** jsou takřka nezachytitelné, navíc právě v místě bývalé mohyly **12** se zřejmě nachází velký oválný výkop (po těžbě písku?).

Poměrně dobře viditelná je mohyla **14**, shora odříznutá, ale zezdola dosahující výšky skoro 2 m nad pěšinou. Na druhé straně jsou dobře patrné mohyly **18**, **19** a **22**, všechny se středovými vkopy. Cesta dále přechází přes mohylu **25**, která je takřka nezřetelná; po pravé ruce zůstane mohyla **26** se zarovnaným temenem. Zarovnaný vršek má i nezarostlá mohyla

34, přičemž je z něj dobře vidět její kruhový tvar a několik dalších mohyl v okolí. Výrazná je částečně zachovalá mohyla **33**, převýšená nad cestou o 2 m. Ve středu mohyly se nachází stopa po vkopu a z ní vyrůstá již starší dvojitý dub. Při hledání mohyl v této části pohřebiště je třeba místo obejít i z východní strany, neboť vzhledem k poloze na svahu jsou některé mohyly lépe patrné při pohledu vzhůru.

Mohyly **42** změnil archeologický výzkum v dnes již zarostlý výkop s hromadami vyházené hlíny po obvodu; mohyly **41** a **43** jsou hůře viditelné. Místo, kde se zprava připojuje pěšina od Chýnova, se nachází již několik desítek metrů za mohylníkem.

Z obou stran mohylníku, vedle lesních cest, sestupují dolů svahem dvě hluboké rýhy. S největší pravděpodobností jde o zbytky starých *úvozových cest (výřez plánu zahrnuje pouze jednu z nich, **G**). **[mk]**

Literatura: Felcmann 1902; Sklenář 1972; Sankot 1979; Lutovský 1994; Vojtěchovská 2001.

Navigační bod: N 50°11'25.53", E 14°20'34.44" (křižovatka lesních cest jižně od lokality).

Přístup: Z doporučeného místa parkování asi 50 m po silnici z Turska do Chýnova a dále vlevo po lesní cestě ke křižovatce cest. Mohylové pohřebiště se nachází severně od ní.

Rizika: V zásadě žádná. Nejvhodnější dobou pro návštěvu je jaro, dokud les nezaroste hustou vegetací.

Okolí: [1] Tursko (PZ), Čestmírova mohyla v poloze U Křížku: N 50°11'57.74", E 14°20'24.34" (0,8 km).

[2] Tursko (PZ), raně středověké hroby v okolí návší Krliš: N 50°11'13.08", E 14°19'40.61" (1,3 km).

[3] Kozinec (PZ), mohyla v lese Ers: N 50°11'14.42", E 14°18'25.12" (2,7 km).

[4] Žalov (PZ), pravěké výšinné sídliště Řivnác: N 50°09'56.98", E 14°21'41.42" (3,3 km).

[5] →Žalov (PZ), raně středověké hradiště Levý Hradec (3,4 km).

[6] Klecany (PY), raně středověké hradiště: N 50°10'21.78", E 14°24'12.95" (4,9 km).

[7] Únětice u Prahy (PZ), pravěké naleziště, které dalo název únětické kultuře starší doby bronzové: N 50°09'07.99", E 14°22'13.64" (4,9 km).

[8] →Roztoky u Prahy (PZ), raně středověké sídliště (5,5 km).

[9] Roztoky u Prahy (PZ), Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy: N 50°09'29.17", E 14°23'57.79" (5,6 km).

[10] Praha-Bohnice (PHA), pravěké a raně středověké hradiště Zámka: N 50°08'44.29", E 14°24'18.47" (6,9 km).

[11] Holubice v Čechách (PZ), románský kostel Narození Panny Marie: N 50°12'11.00", E 14°17'35.82" (3,7 km).

[12] Okoř (PZ), zřícenina hradu: N 50°09'51.49", E 14°15'20.19" (7,0 km).

[13] →Kováry (KD), raně středověké hradiště Budeč (7,1 km).

↑ Časné laténská bronzová spona (tzv. maskovitá) z jedné z mohyl v Chýnovském háji. Žlábek na luciku spony (vnějším oblouku) byl původně patrně vyplněn emaillem. Sbírka Národního muzea v Praze, H1-229108. Délka spony 50 mm. Foto M. Stecker.

Σ Pahorek Krliš na „Turském poli“. V pozadí vlevo les Ers, vpravo od Krliše vesnice Tursko s kostelem. Foto Z. Kačerová, 2014.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.